

ЛюТінгін (Tingting Liu 刘婷婷)

аспірант Інституту міжнародної та порівняльної освіти
Пекінського педагогічного університету,
м. Пекін, Китай

ORCID: 0009-0007-8391-2441

e-mail: 202221010063@mail.bnu.edu.cn

Сяо Су (Su Xiao 甯)

співавтор, доктор педагогічних наук,
професор Інституту міжнародної та порівняльної освіти
Пекінського педагогічного університету,
м. Пекін, Китай

ORCID: 0009-0001-9146-1472

e-mail: xiao_susu@sina.com

ДУХ ПЕДАГОГА В. СУХОМЛИНСЬКОГО: ОСОБЛИВОСТІ, ФОРМУВАННЯ ТА РОЗДУМИ

Анотація. У статті стверджується, що особливість духу педагога В. Сухомлинського полягає у яскравому практичному характері та глибокій рефлексивності. Рідні пейзажі, гармонійний сімейний уклад, шкільна культура та соціальна ситуація мали однорідний вплив на індивідуальне духовне зростання Василя Сухомлинського. В. Сухомлинський старанно навчався, активно діяв, безперервно писав, поєднуючи навчання, роздуми та діяльність в органічну єдину систему. Завдяки власним теоретичним ідеям та системним практичним дослідженням протягом усього свого життя Василь Сухомлинський заслужено входить до когорти великих педагогів світу, а формування його педагогічного духу вказує нам певний напрям руху.

Ключові слова. Василь Сухомлинський, дух педагога, професійний розвиток вчителів, біографія педагога.

Постановка проблеми. На сьогодні у Китаї підготовку «педагогів-вчителів» зведено до рангу національних стратегій. Видатний український педагог Василь Сухомлинський віддав все життя освітній справі і невпинно прагнув до збагачення практичного педагогічного досвіду. Як педагог-практик він посідає почесне місце серед визначних освітніх діячів в історії розвитку педагогіки як науки. Його педагогічні ідеї поширюються за географічні та тимчасові кордони і найбільш тісно пов'язані з повсякденним досвідом вчителів, які безпосередньо беруть участь в освітньому процесі. Саме тому педагогічний дух В. Сухомлинського є найбільш цінним для сучасних вчителів.

Ця стаття написана з нагоди 105-ї річниці від дня народження В. Сухомлинського, вона присвячена дослідженню процесу духовного зростання Василя Олександровича як педагога, ґрунтується на змісті обраних творів та біографії великого педагога і спрямована на розвиток повчального одкровення задля професійного розвитку сучасних вчителів.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. В останні роки китайські вчені в галузі освіти приділяють особливу увагу вивченню духу педагогів. Сучасні дослідження поділяються на дві категорії. У першій категорії досліджень наводиться дискурсивний аргумент про сутнісні якості духовності педагога – Ян Цзяньчеао («Аналіз духовних якостей педагогів, які керують школами», 2011), Цзінь Шенхун («Покликання до освіти: духовна сутність педагогів», 2011), У Ган («Педагоги та педагогічний дух», 2019). У другому типі досліджень на прикладі відомих персоналій в галузі освіти аналізуються духовні якості педагога та їх формування – Дуань Яньнянь («Історія індивідуального розвитку народного вчителя Ю І», 2021), Ян Дегуан («Духовний світ столітнього педагога Пань Маоянь», 2020), ФньСяосюй («Розвиток педагога на прикладі Лі Цзіліна», 2020).

На сучасному етапі розвитку педагогіки в Китаї освітні смисли В. Сухомлинського досить поширені. Проте мало досліджень зосереджено наособливостях формування духовного світу педагога.

Мета статті – використовуючи твори та біографію Василя Сухомлинського, дослідити особливості його педагогічного духу, виділити головні елементи та проаналізувати формування духовного зростання великого педагога, аби надати корисні рекомендації для особистого професійного зростання сучасних вчителів та особливо для розвитку китайських педагогів, котрі прагнуть стати «педагогами-учителями».

Виклад основного матеріалу дослідження. Сильна переконаність, практична рефлексія та критичність Василя Сухомлинського відображають особливі риси його освітнього духу.

Поширення ідей В. Сухомлинського зумовлене гуманістичним забарвленням його творчості. Приділяючи увагу конкретній людині, педагог завжди був переконаний, що людина є «найвищою цінністю» (Сухомлинський, 1977а, с. 437). Спираючись на філософське вчення про людину, В. Сухомлинський зробив висновок, що педагогіка – це наука про людину. Керуючись гуманістичними ідеями, Василь Олександрович був твердо переконаний, що «чуйність і лагідність – та духовна сила, яка здатна вберегти дитяче серце від огрубіння, озлоблення, жорстокості та байдужості» (Сухомлинський, 1977b, с.355), що педагог має «проникнути в духовний світ дитини, зрозуміти, відчуті в кожному з вихованців особисте, індивідуальне» (Сухомлинський, 1977с, с.31). У гуманістичній педагогіці В. Сухомлинського найголовнішою є любов до дітей.

Практичний та дослідницький характер є яскравим фоном педагогічного духу Василя Сухомлинського. Він був перш за все педагогом-практиком, який поступово розвивався в різноманітній та складній педагогічній діяльності, безперервно досліджуючи та шукаючи відповіді на питання, що виникали у реальній освітній діяльності.

Василь Сухомлинський намагався уникати у своїх працях абстрактних нездійснених педагогічних теорій, прагнучи узагальнювати практичний досвід. В. Сухомлинський відзначав, що педагогічна теорія завжди відстає від педагогічної практики. Якщо у підручниках та теоретичних роботах не можна знайти відповіді на реальні проблеми освіти, то В. Сухомлинський сам їх досліджував та шукав рішення.

Критичне мислення є ключовою якістю, яка дала змогу В. Сухомлинському вирости в одного з провідних світових педагогів. Критичний дух і усвідомлення рефлексії В. Сухомлинського виявилися насамперед у критиці авторитетних педагогічних теорій.

Приміром, це стосується педології, яка була дуже популярна у сфері освіти. В. Сухомлинський, який у 1930-роки ще не мав практичного досвіду, а лише вивчав педагогічні теорії, не сприйняв цю науку, що великою мірою спиралася на експериментальні матеріали. Педагог не висловлював огульне заперечення педології навіть після того, як вона зазнала критики офіційних осіб. Крім того, В. Сухомлинський не повністю сприймав ідеї А. Макаренка, заперечував деякі його погляди, хоча і вважав Антона Семеновича своїм ідейним наставником.

Тож виникнення педагогіки Сухомлинського зумовлене критичним переосмисленням ним вітчизняних надбань.

Такі особливості, як тверде гуманістичне переконання, яскравий практичний характер і рефлексивність діяльності В. Сухомлинського беруть свій початок у особистому зростанні педагога. Батьківщина, сім'я, школа та соціальна ситуація зробили великий вплив на формування духу педагога Сухомлинського.

Чудові та прекрасні краєвиди українського села виховали у В. Сухомлинського погляди на природу, життя та освітній процес. Глибокий інтерес В. Сухомлинського до природи сформувався у його рідному краї. Народившись і зростаючи у селі Василівці Онуфріївського району Кіровоградської області України, яке розташоване в низовині річки Дніпра, Василь Олександрович з дитинства підтримував близьке знайомство з природою, що сформувало у нього культ природи та краси, загострене сприйняття прекрасного. В. Сухомлинський часто вчив дітей, що «людина виділилася зі світу тварин і стала обдарованою істотою не тільки тому, що зробила своїми руками перше знаряддя праці, а й тому, що побачила глибину синього неба, мерехтіння зірок, рожевий розлив вечірньої заграви іранкової зорі ... – побачила і здивувалася й почала створювати нову красу» (Сухомлинський, 1977с, с. 369-370.). У поглядах педагога на природу закладено розуміння найсуттєвіших цінностей та завдань людини, що живить освітню думку В. Сухомлинського. Педагог стверджував: «природа є джерелом добра, її краса впливає на духовний світ людини тільки тоді, коли юне серце облагороджується вищою людською красою – добром, правдою, людяністю, співчутливістю, непримиренністю до зла» (Сухомлинський, 1977d, с. 539).

Найсприятливіші умови для повноцінних людських відносин складаються там, де дитина спілкується з людьми двох поколінь, вважав педагог. Тонка

чутливість В. Сухомлинського, що виявляється в його педагогічній практиці, походить із сімейного середовища. В. Сухомлинський черпав моральний досвід у старшого покоління своєї родини. Мати Василя Сухомлинського, Оксана Овдіївна, була домогосподаркою з типовими для української сільської жінки рисами характеру – добротою, працьовитістю та розумом. Бабуся педагога – дбайлива та чуйна. Під лагідною опікою матері та бабусі у Василя сформувалися проникливий розум та чуйне серце. Отримуючи любов, він навчився любити інших.

Переживаючи війну і післявоєнні лихоліття, багато поколінь українців вирізняються працьовитістю та безстрашністю. Так, батько здійснив суттєвий вплив на Василя Сухомлинського своєю чесністю, скромністю та працьовитістю. Василь Сухомлинський виявляв величезний інтерес до сільської праці та був досконало знайомий із сільським господарством. Він глибоко розумів важливість зумовленості між збереженням чистої природи та розвитком сільського господарства. Ці знання пізніше були перенесені в його педагогічну практику.

Дідусь прищепив Василю гарну звичку читати. Книги, подаровані дідом, сформували духовний зв'язок педагога із персонажами цих книг.

Заклади освіти, в яких навчався Василь Сухомлинський, формували його чуйність, жертвовність та критичне мислення.

У дитинстві В. Сухомлинський навчався у семирічній початковій школі у своєму рідному селі, де він познайомився з ніжною та талановитою вчителькою літератури Ганною Самійлівною. Там він також зустрів директора школи Івана Савича, який викладав біологію. Ці вчителі були майстрами того, щоб вести дітей до почуттів і мислення на уроках, що проводилися на природі, вчили встановлювати зв'язок між природою та суспільством, що згодом сформувало уявлення у Василя про образ учителя.

Навчання у Кременчуцькому педагогічному інституті та Полтавському педагогічному інституті було найважливішим періодом розвитку педагогічного духу В. Сухомлинського. У Кременчуцькому педагогічному інституті Василь Сухомлинський познайомився зі своїм наставником – Григорієм, який умів поєднувати педагогічні принципи з практикою та часто запрошував В. Сухомлинського до себе додому. Прагматичний, рефлексивний дух В. Сухомлинського, його турбота про моральний розвиток дітей тісно пов'язані з педагогічними ідеями цього розумного викладача. Полтавський педагогічний інститут заохочував студентів вести дискусії щодо конкретних питань освіти. Педагогіка там була «не засушеними висновками, а живою, яскравою розповіддю про мистецтво виховання, про методи впливу на свідомість і почуття» (Сухомлинський, 1977с, с. 32.). Педагогіка, що вивчалася В. Сухомлинським, не існувала як холодна теорія, а існувала як мистецтво виховання та розвитку людини.

Гуманістична віра В. Сухомлинського, спираючись на силу української історії, суттєво зросла у роки Другої світової війни. Оточена ворогами, Україна перенесла страждання і зміцніла, стала сильнішою. Гірка історія стала національною пам'яттю українського народу та джерелом духу боротьби, що проник у кров В. Сухомлинського.

Відчувши війну на собі, В. Сухомлинський чітко усвідомлював переплетення добра і зла в людській природі, що сприяло зрілості його гуманістичних ідей. В. Сухомлинський глибоко запам'ятав страждання війни, проте не був у полоні особистої ненависті. Як педагог В. Сухомлинський почав міркувати про те, як використовувати педагогічні засоби для припинення зла, перетворивши свою ненависть до фашизму в любов до дітей, у турботу про долю всього людства та боротьбу проти гноблення.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Оглядаючись на процес духовного зростання В. Сухомлинського, можна зробити висновок, що саме прекрасні та величні краєвиди Батьківщини, тепла та гармонійна родина, художня та раціональна культура шкіл, революційна соціальна ситуація сформували дух великого педагога.

В. Сухомлинський вивчав різні педагогічні ідеї, критично оцінював думки попередників і використовував їх у власній практичній діяльності. Пізніше, спираючись на практичну мудрість, на джерело особистої думки, писав книги і пропагував свою Павлиську школу та свої педагогічні ідеї про гармонійний розвиток людини. Саме в цьому процесі його духовний світ збагачувався. Ми також повинні продовжувати звертати увагу сучасних вчителів, як, виходячи з досвіду особистісного розвитку Василя Олександровича Сухомлинського, вони можуть розвивати свою професійну кар'єру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Сухомлинський, В. (1977а). *Народження громадянина. Вибрані твори в 5 т.* Т.3, сс. 283–659.

Сухомлинський, В. (1977b). *Не бійтеся бути ласкавими: Вибрані твори в 5 т.* Т.5, сс.347–359.

Сухомлинський, В. (1977с). *Павлиська середня школа. Вибрані твори в 5 т.* Т.4, сс. 7–393

Сухомлинський, В. (1977d). *Серце віддаю дітям. Вибрані твори в 5 т.* Т.3, сс.7–282.

REFERENCES

Sukhomlynskyi, V. (1977a). *Narodzhennia hromadianyna. Vybranitvory v 5 t.* T.3 [The Birth of a Citizen. Selected Works in 5 Vols. V.3], ss. 283–659. [in Ukrainian]

Sukhomlynskyi, V. (1977b). *Ne biitiesia buty laskavymy: Vybranitvory v 5 t.* T.5 [Don't Be Afraid to Be Affectionate: Selected Works in 5 Vols. V.5], ss.347–359.[in Ukrainian]

Sukhomlynskyi, V. (1977c). *Pavlyska serednia shkola. Vybranitvory v 5 t.* T.4 [Pavlyshch Secondary School. Selected Works in 5 Vols. V.4], ss. 7–393. [in Ukrainian]

Sukhomlynskyi, V. (1977d). *Sertse viddaiu ditiam. Vybranitvory v 5 t.* T.3 [I Give My Heart to Children. Selected Works in 5 Vols.], ss.7–282. [in Ukrainian]

**THE SPIRIT OF PEDAGOGUE V. SUKHOMLYNSKYI:
PECULIARITIES, FORMATION AND REFLECTIONS**

Tingting Liu 刘婷婷

PhD student at the Institute of International and Comparative Education,
Beijing Normal University,
Beijing, China
ORCID: 0009-0007-8391-2441
e-mail: 202221010063@mail.bnu.edu.cn

Su Xiao 甦

Corresponding Author,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor at the Institute of International and Comparative Education,
Beijing Normal University,
Beijing, China
ORCID: 0009-0001-9146-1472
e-mail: xiao_susu@sina.com

Abstract. The article deals with the peculiarity of the spirit of the teacher V. Sukhomlynsky is his bright practical character and deep reflexivity. The native landscapes, harmonious family life, school culture, and social situation had a uniform influence on Vasyl Sukhomlynskyi's individual spiritual growth. V. Sukhomlynsky studied diligently, acted actively, and wrote continuously, combining study, reflection, and activity into an organic single system.

Thanks to his theoretical ideas and systematic practical research throughout his life, Vasyl Sukhomlynskyi deservedly belongs to the cohort of the world's great teachers, and the formation of his pedagogical spirit shows us a certain direction of movement.

Keywords: Vasyl Sukhomlynskyi, spirit of the teacher, professional development of teachers, biography of the teacher.

Стаття надійшла до редакції 02.10.2023р.